

PATRIMONI LLENGUA // Pitu Basart > TEXT

Escric Calonge i dic *Colonge*

Alguns topònims de les muntanyes de les Gavarres i de l'Ardenya tenen, en la llengua oral col·loquial, solucions que difereixen del que l'autoritat lingüística ha donat com a oficial.

Per més que tinguem la impressió que la humanitat escriu més que no parla, avui, entre els habitants de la Terra, som ben pocs els que escrivim habitualment. I és que «allò que és natural a les llengües és la seva dimensió oral, i és per aquesta via (i no pas pel camí de l'escriptura) que s'ha desenvolupat la facultat de la parla i que la humanitat ha arribat als nivells d'intel·ligència que la caracteritzen»⁽¹⁾. O sigui, que les llengües són vives gràcies a l'ús oral dels parlants en carrers, comerços, obradors o despatxos. Aquest ús quotidià és el que les fa evolucionar i el que provoca que les solucions siguin diferents en les diverses zones geogràfiques del territori lingüístic. Contra aquest canvis i contra la diversitat, que dialectalitzen les llengües, es van inventar les normes, que solen controlar les acadèmies o els instituts oficials, institucions que vetllen per tal que la disbaixa de l'ús no prengui mesures exagerades i posi en perill la unitat lingüística.

Moltes vegades, l'ús oral d'una llengua trenca la rigidesa que estableix la norma. Això provoca dis-

torsions o controvèrsies entre l'autoritat que regula i el poble que circula. Aquests usos orals, però, són tan vius que paga la pena de fer-ne cabal perquè ens reserven sorpreses curioses, fins i tot en el camp de la toponímia. Segons l'Institut d'Estudis Catalans, el nom oficial de la vila veïna de Palamós, la Bisbal i Castell-Platja d'Aro és Calonge. Aquest topònim, segons Joan Coromines, etimològicament ve de *Colonicus*, que és un adjectiu que fa referència a una explotació de la terra o a la pertinença d'una zona a una colònia romana. Al segle XIV, està documentat el terme 'Colonge'. Però més endavant, per un fenomen anomenat dissimilació (un procés pel qual dos sons semblants tendeixen a diferenciar-se), la O va passar a A i es va arribar a la solució Calonge. Però l'Anna Llenas de la Bisbal, en Joan

Ventura de Llagostera, la Maria Sala de Cassà, la Nuri Sabat de Palafrugell no han dissimilat els dos sons i pronuncien la mateixa forma que trobem documentada al segle XIV: Colonge, amb so de U a la primera síl·laba. Què ha passat, doncs? Ha passat que la solució que ha pres l'IEC com a normativa no s'adiu amb la que una part de parlants té com a pròpia.

El cas de Palafrugell. D'altres vegades, aquell terme que és admès com a normatiu pateix alguna distorsió en la parla perquè té alguna síl·laba complexa, que comporta dificultats de pronúncia. I, ja se sap, quan parlem apliquem sovint la regla de fer senzilles les coses complicades. És el cas del topònim Palafrugell. Coromines observà en diversos pobles, fins i tot en el mateix Palafrugell,

–nosaltres mateixos també ho podem comprovar si sortim al carrer i escoltem– que la pronúncia comuna era 'Pala-FURgell' per evitar l'obertura complexa de la síl·laba FRU. No sabem com s'ho agafaria aquell senyor

Rètol d'entrada
al poble de Calonge
FOTO: Eduard Punset.

Frugellus que va donar nom propi al *palatium* si sentís que l'hi hem canviat...

Un altre fenomen semblant es dóna a Sant Elm.

Aquesta muntanya, que pertany al terme municipal de Sant Feliu de Guíxols i que té una vista esplèndida sobre el port i la ciutat, és anomenada majoritàriament *Sant Em* pels ganxons. Es tracta d'un altre cas en què la parla popular evita la pronúncia enrevessada i tira pel camí dret eliminant un so; si bé normalment en català central, en posició final de mot, darrere una *ela* emmudim els sons oclusius –alt [ál]–, en aquest cas l'ús no ha seguit aquest camí de suprimir el darrer so –en aquest cas la nasal *M*– i ha eliminat la *L*.

En altres casos, tot i que el nom oficial d'un poble és un, la gent per referir-s'hi n'usa només una part. Fins aquí, el fenomen resulta normal: en lloc de Fornells de la Selva diem només Fornells. Curiosament, però, la gent de la Bisbal, per exemple, per anomenar el poble veí de Castell d'Empordà diu només 'Empordà', que és la part final del topònim i la menys concreta –perquè coincideix amb el nom de la comarca. A Sant Cebrià de Lledó, una parròquia al cor de les Gavarres que pertany al municipi de Cruïlles, passa un altre d'aquests fenòmens: se la coneix més pel nom dels Metges que pel seu nom oficial. Resulta que Sant Cosme i Sant Damià en són els patrons i el nom del seu ofici –eren dos germans metges– ha fet més fortuna. Un cas semblant succeeix a la parròquia de Sant Cebrià dels Alls, que és coneguda per molts com a Ca-

Caçà de Pelràs? Cassà de la Selva?

Molts desajustaments que tenen lloc a nivell d'ús oral a vegades també es traslladen a l'escrit. En aquests casos, però, els conflictes entre l'autoritat i el poble solen ser més virulents, perquè el fet d'escriure fixa, i la fixació, quan la interpretem com una ofensa, desencadena reaccions que a vegades són poc raonades. A Cassà (?) de la Selva –i de rebot a Caçà (?) de Pelràs–, porten dècenns de conflicte per decidir com s'escriu el nom del poble. Contra l'opinió de les institucions oficials –Generalitat i IEC– i dels filòlegs més eminents –Prats, Coromines, Carbonell–, la vila de Cassà defensa el nom amb *SS*, tot i que la ciència demostra que la *Ç* és la grafia correcta. Un erudit local, en un intent numantí de defensar que Cassà s'escribia amb dues *esses*, va deixar escrit que el so de la *Ç* era diferent del de les *SS* i que en el mot Cassà hi sentia el so de les dues *esses*. Aquest desafiament a les lleis de la fonètica no té cap justificació científica, però serveix per fer-nos veure que les persones quan ens sentim agredides per una imposició del poder som capaces de buscar qualsevol camí per aconseguir el nostre objectiu, tot amagant la veritable i lògica raó que ens ha revoltat: en aquest cas, la por que la grafia **CAÇÀ es confongui amb una de semblant i força més escatològica 🐣.**

mós perquè hi ha la casa familiar d'aquesta nissaga.

La llengua és de la gent, malgrat els mitjans de comunicació de masses i l'ensenyament que la fan més pobra, menys espontània i, doncs, més trista. Tinc un company que diu que el poble sempre té la raó. No sé si això és veritat. El que sí que sé és

que el poble –si no té la raó– sempre té les seves raons per justificar allò que diu o escriu. I l'autoritat lingüística, si més no, se l'ha d'escoltar 🐣.

NOTA

⁽¹⁾ TUSÓN, J. *El llenguatge*. Barcelona: Empúries, 1994.

Vista general de Cassà de la Selva // FOTO: Ajuntament de Cassà.